

Олена Анатоліївна Ясинецька,
кандидат філологічних наук, доцент,
Горлівський інститутіноземних мов ДВНЗ “Донбаський державний
педагогічний університет”
E-mail olena_yasynetska2015@ukr.net

РІЗНІ ПАРАМЕТРИ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ І ТЛУМАЧЕННЯ МЕТАФОР У ЗАХІДНОМУ МОВОЗНАВСТВІ

Постановка проблеми. Важливим і завжди актуальним завданням мовознавчих досліджень залишається комплексне вивчення таких категорій мови, які виявляються релевантними як для творення, так і для функціонування номінативних одиниць. Відповідно, це реферативне дослідження являє собою огляд англomовної лінгвістичної літератури у багатоаспектному висвітленні параметрів образної концептуалізації та тлумачення метафори. **Мета** – висвітлити різні аспекти лінгвістичного позиціонування і прикладного аналізу метафорики, які становлять типове підґрунтя сучасних мовознавчих досліджень метафори. Досягнення мети зумовлює вирішення таких **завдань**: виявити і розмежувати різні аспекти англomовних закордонних досліджень метафорики та відповідних концепцій; систематизувати відповідні наукові праці з питань образної концептуалізації та умов функціонування й інтерпретації метафор; висвітлити різноплановість закордонних досліджень метафори; розглянути основні методологічні підходи до позиціонування і дослідження метафор в англomовній закордонній науковій літературі; зауважити відповідні висновки та перспективи дослідження на основі зреферованого матеріалу.

Виклад основного матеріалу дослідження.

1. Семантика і прагматика. Тлумачення метафори залежить від семантичних і прагматичних особливостей концептуальних висловів. Так, С. Расселл наголошує, що емотивність або експресивність (на противагу пояснювальності) та більший ступінь творчості або новизни (на противагу усталеності) немовби ускладнюють осмислення. Як інформація, так і досвід у метафорі сприяють наміру промовця спонукати слухача або читача до дії чи до певного ставлення до образності поняття. Відповідно, похідні значення, виявлені у метафорі, становлять концепти досвіду двох планів – прагматичної значущості для автора та семантичного коду певних характеру й настанови метафори для сприймача [36, с. 229]. У світлі прагматичної концептуалізації М. Еманатіан зазначає, що функція метафори полягає у перетворенні відчуттів у певні образні категорії. Причому, концептуальні метафори не

тільки відтворюють людський досвід, але й відображають загальні семантичні та прагматичні межі щодо розрізнення концептів та їх розуміння людиною [13, с. 166].

Д. Гентнер та К. Клемент зауважують, що прагматичні й семантичні особливості метафори вирізняються або в атрибутивних, або в співвідносних концептуальних висловлюваннях [17]. Аналізуючи таку класифікацію, Г. Бортфельд та М. Мак-Ґлон пояснюють, що атрибутивні метафори, як-то *Matt is a pig*, виділяють спільні атрибути (наприклад, *gluttonous, slovenly, untidy* – жадібний до харчів та неохайний тощо) первинних і похідних понять, які не мають очевидних аналогічних тотожностей. Співвідносні метафори, як-то *Memory is a sponge*, відтворюють аналогічні структури (наприклад, інформація має таке відношення до пам'яті, як вода до мочалки) у первинних та похідних поняттях, які не мають очевидних атрибутивних подібностей [5, с. 78]. Г. Бортфельд та М. Мак-Ґлон вважають, що термін “аналогічні” (analogical) є інформативнішим за “співвідносні” (relational, як пропонують Д. Гентнер та К. Клемент), оскільки він влучніше розрізняє ці два проілюстровані різновиди метафори. Дослідники роблять висновок про певну закономірність: при осмисленні метафори ймовірно саме атрибутивні та аналогічні тлумачення визнаються для метафор, які за своєю природою походження є або переважно (якщо не повністю) атрибутивними (наприклад, *Clouds are marshmallows*), або аналогічними (наприклад, *Sarcasm is a veil*) [5, с. 81].

Отже, тлумачення метафори становить понятійне осмислення в залежності від досвіду. Причому, прагматичні та семантичні особливості атрибутивних та аналогічних концептуальних висловів осмислюються для оцінки й розуміння у, відповідно, атрибутивних та аналогічних тлумаченнях. Така відповідність зумовлена характером оцінки й розумінням концептуалізації на основі досвіду.

І хоча “не існує загальновизнаного тлумачення понять “пропозиція висловлювання”, “логічна форма” висловленого речення або “що саме висловлено” реченням” [1, с. 149], прагматичне осмислення сприяє тлумаченню семантичної невизначеності образного висловлювання.

2. Когнітивність. Осмислення метафори відбувається на тлі взаємозв'язку лінгвістики й когнітивної психології. За спостереженням М. Бірдслі, метафоричні значення часто діють так само, як і прямі значення; і для виникнення метафоричних утворень метафора повинна поєднувати у собі сегменти як образного, так і прямого значення. Прикладом *One who is in a fog finds visibility low* → **Jones** (*reading Fichte at his desk*) **is in a fog** ← *Therefore, Jones finds visibility low* М. Бірдслі демонструє, як два компоненти причинно-наслідкової когнітивності – *One who is in a fog finds visibility low* та *Therefore, Jones finds visibility low* – трансформуються у метафоричне висловлювання [2, с. 11].

Досліджуючи пряме й образне значення у мові, Р. Гіора визначає, що питання стосовно подібності чи відмінності між прямозначністю та непрямозначністю мови не стосується первинного (часом інтуїтивного) осмислення семантики. Крім того, за переконанням мовознавця, активізовані сутність та функціональність можуть сприяти нерозрізнюваності прямого значення й образності е, наприклад, таких утвореннях: назва крамниці взуття – *Body and sole* (← “body and soul” – комфорт для підошви так само важливий, як душа для тіла) або надпис у крамниці аеропорту – *Don't leave without a good buy* (← “a good bye” – в аеропорту важливість покупки прирівнюється до безумовності вислову “До побачення”) [19, с. 503].

При розрізненні метафор та неметафор із погляду когнітивної психології, Є. Шен вважає розуміння метафори процесом категоризації на тлі “трьох різних і психологічно визначних різновидів порівняння, а саме: прямозначних, метафоричних та аномальних порівнянь” [41, с. 780]. Відповідно, дослідник аналізує приклади порівняння як початкового ступеня метафоричності – *Billboards are like placards*, *Billboards are like warts*, *ma Billboards are like pears* – і висновує, що при тлумаченні прямозначного, метафоричного та аномального висловлювань суб'єкт розуміння має активізувати й розрізнити, відповідно, звичайну, специфічну й необумовлену категорії [41, с. 781]; а отже, метафоричний вислів визначається, оцінюється та тлумачиться як незалежна категорія. Таке розуміння когнітивності визначає метафору як концептуальне явище із власними механізмами осмислення.

Аналіз метафори з точки зору розуміння потребує розгляду її логіко-семантичного підґрунтя. Так, Р. Гіббс визначає розуміння метафори як “тривале розумове явище, яке відбувається у реальних часових межах, починається з перших мілісекунд осмислення і потенційно продовжується протягом тривалого аналітичного розмірковування” [18, с. 576]. Р. Гіббс вважає, що цей процес осмислення складається з таких компонентів: усвідомлення метафори, розпізнання, тлумачення або оцінка, та розуміння актуалізованої метафори у контрасті процес-продукт. Отже, усвідомлення визначається як “першочерговий, поступовий процес творення значення наданих висловлювань”. Розпізнання стосується сприйняття продуктів усвідомлення як категорій (йдеться про деяке початкове рішення про те, чи висловлене значення, тобто продукт усвідомлення, є прямим, метафоричним, іронічним тощо). Тлумачення пояснюється як “сприйняття продуктів усвідомлення, але як понять (тобто, визначення особливого змісту семантичної категорії)”. Оцінка розуміється як “естетичне значення, надане чи то продукту-категорії, чи то продукту-поняттю” [18, с. 576-577]. Проте дослідник пояснює, що ці стадії є прозорими і необов'язковими для мовного розуміння, оскільки

усвідомлення і тлумачення метафор може відбуватися навіть без свідомого чи несвідомого розпізнання вислову як певної категорії образного твердження. Так само необов'язково було визнано і стадію визначення метафоричної влучності, тобто оцінку метафори.

Хоча “аномальна метафоричність (наприклад, *the stone died*) передбачає, що усвідомлення метафори відбувається шляхом розпізнання певного порушення мовних правил та норм” [18, с. 578], Р. Гіббс наголошує, що план незвичайності здатний лише пояснити, наприклад, що певний вислів є метафоричним, але він не може додатково уточнювати специфіку інтерпретації метафори. Причому, дослідник не вважає, що незвичайність (аномальність) чи семантичний план зумовлюють сприйняття синтаксичних структур висловлювань ще до визначення семантичного чи прагматичного знання для доречного і сутнісного тлумачення. Стосовно синтаксичного та семантичного планів, Р. Гіббс висновує, що, хоча структурно-репрезентаційна модель розрізнення аналогії, метафори та прямозначної подібності [17; 26; 36; 41] не виявляє різницю при першочерговому поступовому осмисленні метафоричного чи прямозначного мовлення, це “не варто сприймати як свідчення проти сприйняття метафоричних значень як продуктів. Так само, теоретичний погляд на продукти тлумачення метафори не обов'язково засвідчує рушійну природу початкових процесів осмислення” [18, с. 602]. Проте інколи очевидно, що прямозначна назва та усталені чи нові метафори потребують різних кількості часу, зусиль та механізмів для розпізнання і тлумачення їхніх концептуальних референтів.

3. Нейрокогнітивність. Прямозначні та метафоричні вислови виокремлюють різні механізми функціонування мозку. Для того щоб пояснити співіснування прямозначного та метафоричного у свідомості, Дж. Лакофф визначив три характеристики метафори: “а) систематичність у мовних еквівалентах, б) вживання метафори для оперування смислом та поведінкою, заснованою на цьому смислі та в) можливість розуміти нові похідні смислу на тлі усталених еквівалентів” [25, с. 218-219]. Дж. Лакофф протиставив ці якості чотирьом різновидам прямого значення: “Прямозначність 1, або усталена прямозначність: звичайне усталене мовлення – на відміну від поетичного мовлення, перебільшення, уподібнення, прикрашення, надзвичайної ввічливості, завуальованості тощо; Прямозначність 2, або тематична прямозначність: мовлення для звичайного висвітлення певного аспекту теми; Прямозначність 3, або неметафорична прямозначність: безпосередньо сутнісне мовлення – на відміну від того, яке розуміється хоча б частково за допомогою чогось іншого, опосередковано; а також Прямозначність 4, або істинно-умовна прямозначність: мовлення, здатне “узгоджуватися

зі світом” (тобто стосуватися об’єктивно існуючих об’єктів або бути об’єктивно слухним чи неправильним” [26, с. 292].

За Дж. Лакоффом, метафоричний вислів *He’s left us* у значенні “he has died – він помер” можна вважати Прямозначністю 1, оскільки це традиційний спосіб висловлювання про смерть. Водночас, оскільки цей вислів є традиційним способом вираження теми смерть, це Прямозначність 2. До того ж, зважаючи на метафоричне значення, цей вислів може бути правильним чи помилковим і становити Прямозначність 4. Проте, оскільки цей вислів метафоричний – про смерть як відхід, – він не є Прямозначним 3. Відповідно, Лакофф визначає, що тільки Прямозначність 3 є протилежною метафоричності [26, с. 14-15]. Отже, хоча ідіоми та усталені метафори здатні сприйматися так само швидко, як і прямозначні висловлювання, їх розуміння потребує різних нейрокогнітивних механізмів понятійного осмислення.

У світлі нейрокогнітивістики, К. Берджес та К. Чіарелло виявили, що, хоча “непрямі мовленнєві вчинки, висновки, прислів’я, гумор та деякі просодичні настанови потребують механізмів, подібних до діючих при розумінні прямозначності, ...теорія образного мовлення покладається на динамічну взаємодію індуктивної актуалізації семантики у лексичній інформації та дедуктивних обмежень у розумінні сприймачем мовленнєвої прагматики” [8, с. 67]. К. Берджес та К. Чіарелло відзначають, що осмислення образного мовлення виявляється дуже складним для людей із порушеним функціонуванням правої півкулі головного мозку. Згідно із результатами дослідження, тоді як ліва півкуля контролює дедуктивний процес розпізнання семантики та синтаксису, права півкуля відповідає за процес дедукції щодо таких прагматичних тлумачень, як відчуття та розуміння настрою та наміру промовця. Причому, права півкуля координує індуктивне осмислення семантики для тлумачення образності змісту та соціальних умов значення. Отже, тлумачення метафори залежить від механізмів функціонування обох півкуль мозку, особливо правої.

4. Психолінгвістика. Концептуалізація та тлумачення образності становлять ряд прагматичних і психолінгвістичних аспектів метафори. Так, Дж. Серл вирізняє у прагматичній моделі усвідомлення метафори три стадії: 1) з’ясування прямого значення речення, 2) оцінка такого тлумачення у контексті висловлювання та 3) пошук доречного непрямого значення [39, с. 97]. Проте С. Глюксберг вважає, що непрямозначне тлумачення повинно застосовуватися лише тоді, коли прямозначне було б помилковим, концептуально хибним. Крім того, дослідник відобразив психолінгвістичні принципи осмислення метафори у таких твердженнях: 1) метафори усвідомлюються так, як і пропонуються – як категорії, а не як засновані на властивостях

порівняння, 2) метафоричність не потребує попередньої прямозначності, 3) виразність і влучність метафори для осмислення як усталеного, так і нового значень є важливішими за те, наскільки певний образний вислів відомий сприймачеві, 4) тлумаченню підлягають навіть “незрозумілі” метафори, 5) тлумачення метафор є змістовнішим і метафорично образнішим за порівняння (пор. *Some ideas are /чи are like/ diamonds*) та 6) якщо підґрунтя метафори не змінюється (як то відбувається у прикладі *my surgeon was a butcher* – негативне враження → *my butcher is a surgeon* – позитивне враження), компоненти метафори не є взаємозамінними [20, с. 95]. Відносно психолінгвістичного процесу осмислення метафори, Р. Гіора вважає, що значення є виразними і влучними, якщо вони відповідають або здатні відповідати коду ментального лексикону [19, с. 501].

Дослідження метафори виявляють, наскільки теорія ментальної систематичності, започаткована Дж. Лакоффом та М. Джонсоном [26], набула визнання як категоризація концептуальних репрезентацій [19; 28; 42]. Згідно з цією семантичною структуризацією, звичайна сутнісна метафора може бути вираженою за допомогою численних метафоричних висловів, засвідчених досвідом: наприклад, *ARGUMENT IS WAR* → *Your claims are indefensible; He attacked every weak point in my argument; His criticisms were right on target* [26, с. 4] тощо. Р. Гіббс наголошує, що “сприйняття метафори як концептуальної структури, тобто категоріального твердження, є суттєво важливою лінгвістичною теорією, оскільки воно свідчить про різницю між метафоричною репрезентацією двох окремих семантичних полів, наявних як єдине ціле у концептуальній системі людини, та розумовою дією, спрямованою на “укомплектування” цієї ж самої метафори вперше” [18, с. 596-597] у підказаному досвідом розпізнанні образного поняття.

Проте теорія концептуальної репрезентації зазнала критики [3], оскільки тлумачення обмежувалися одним концептуальним планом. Найпомітнішу критику отримав проілюстрований вислів *ARGUMENT IS WAR*, оскільки суперечка може бути також раціональною дискусією, або тактика може стосуватися гри у шахи, а не війни [35]. Незважаючи на протилежні точки зору, концептуальна репрезентація може слугувати доцільною психолінгвістичною стратегією для того, хто оперує метафорою.

5. Соціолінгвістика. Метафоричні вислови можна охарактеризувати за трьома соціолінгвістичними параметрами – об’єктивність, суб’єктивність та взаємодія автора і сприймача. Дж. Лакофф та М. Джонсон вважають, що “міф об’єктивності неспроможний відтворювати специфіку людського розуміння, людської мови, людських цінностей, людських соціальних та культурних установ і всього, досліджуваного науками про людину” [26, с. 223]; проте він

відповідає базисній метафорі, яка є центром репрезентації. Щодо суб'єктивності, то, хоча дослідники визнають, що значення завжди здатне набувати особливого тлумачення для окремої людини, вони спостерігають, що “метафора надає можливість часткової передачі чужого досвіду, і це уможлиблюється саме природною структурою нашого досвіду” [26, с. 225].

С. Расселл вважає, що і неусталеність метафор, і стереотипність метафоричних властивостей є невираженим проявом суб'єктивного у метафорі, що може призвести до непорозуміння; проте суб'єктивні оцінки мають соціальні обмеження. Ці соціальні “суперечності” спонукають інтерпретатора метафоричного тексту зважати на автора, на наміри промовця. Крім того, “якщо тлумачення мовного вислову відбувається без урахування наміру автора, то не можна вважати, що воно відтворює повне значення висловленого” [36, с. 230]. Оскільки учасники процесу обміну інформацією мають на меті спонукати один одного до певного ставлення чи дії, метафори можуть містити значення досвіду – або інформативного, або емоційного. Сприймач може, відповідно, “або прийняти цей образ, задовольняючи намір промовця, або відмовитися від такого порівняння, якщо воно здається недоречним або навіть свідчить про поганий смак” [36, с. 231]. Тлумачення метафори при з'ясуванні значення у будь-якому з цих оцінних вчинків залежить від контексту.

6. Контекст. Зважаючи на те, що понятійність і тлумачення метафори з'ясовуються контекстуально, Д. Нілсен говорить про три різновиди завдань, які постають перед сприймачем під час осмислення метафори – виправити, створити і виявити за лінгвістичними, прагматичними та герменевтичними параметрами. За наявності чи то емоційного напруження, чи вагомого візуального образу, контекстуально влучна метафора може бути охарактеризованою як: “а) прилаштована для сприймачів, б) активна, в) доречна, г) лаконічна, г) визначена, д) повчальна (у позитивному розумінні), е) вдумлива, є) моралістична, ж) ґрунтовна, з) узгоджена та и) структурована” [32, с. 127]. С. Глюксберг вважає, що влучність усталених висловів викликає у пам'яті ідіоматичне значення без попереднього посилання на пряме значення [20]. У свою чергу, О. Пелеґ, Р. Гіора та О. Фейн у своєму дослідженні виявили, що навіть незалежно від контекстуальної передбачуваності виразні значення сприймаються швидше [34].

Розрізняючи автоматичність і контрольованість осмислення, Г. Бленк вважає, що автоматичність уможлиблюється параметром відомості метафори [4]. Однак у ситуаціях нетипового контексту образне тлумачення постає зовсім не спонтанно (як приклад, не автоматичним, а обміркованим, є тлумачення фрази *A net with a hole in it won't catch any fish*, висловленої чоловіком на вході до ліфту) [23, с. 89].

Отже, контекстуальне розпізнання може потребувати лексико-семантичного і композиційного аналізу образних висловів, а також контролю за симетричністю прямих та образних значень. Для перевірки цієї гіпотези учасники експериментального дослідження [24] читали невеликі абзаци, потім прислів'я, і визначали, чи прислів'я було доречним перефразуванням теми абзацу. Наприклад, *The naval officer loved looking at the waves when he was not on duty. One night when he was enjoying the view, the water suddenly turned rough and he was thrown overboard* (\leftrightarrow *The cow gives good milk but kicks over the pail* (образне відношення до контексту) та *The ocean delights the sailor then drowns him* (прямозначне відношення до контексту)). Визначення було швидшим, коли прислів'я стосувалося контексту прямозначно, а не образно. Тому поняття “умови істинності” (“truth conditions”) [18; 3; 35] також виявляється контекстуально. Отже, понятійні асоціації можуть визначатися як правдиві чи помилкові з огляду на контекстуальні виразність і влучність.

7. Вибір риторики. Окрім мовного вираження, метафора набуває репрезентації та уточнення у таких невербальних (немовних) контекстах, як культура та мистецтво. Таке розуміння узгоджується з тезою про те, що “мова потрібна для певних міркувань, але мова безпосередньо не залучається до та не є засобом фактичного відображення цих думок” [9, с. 658]. У дослідженні з контрастивної риторики, У. Коннор визначає соціальний контекст та “окрему ситуативність” (“local situatedness”) з огляду на особливості письмового дискурсу в міжкультурному спілкуванні з метою надання зрозумілої інформації для читача [11]. Забезпечення зрозумілості може залежати від того, якій риторичі надається перевага у висловлюванні. Так, наприклад, порівняльне дослідження метафор, яке зображувало торгівлю грошовою одиницею євро як 1) “коливання” та 2) “здоров'я”, виявилось характерним для фінансових доповідей як англійською, так і німецькою мовами. Однак, тоді як англійські доповіді містили багато “войовничих” (combat) метафор, в яких євро було дієвим (наприклад, *Euro trading is combat*), німецькі доповіді представляли євро як пасивну складову діяльності банків та установ [10].

Аналізуючи культурологічну та соціальну метафоризацію, Ч. Форсвілл робить висновок про те, що “зазвичай метафори завжди перебувають у контексті, ширшому за речення”; причому, наприклад, “коли студенти визнають метафору легкою для розуміння та гарною, вони якраз ототожнюють ці поняття” [14, с. 686], що й засвідчується контекстуально. Відповідно, дослідник доводить, що метафори *Giraffes are skyscrapers* або *Skyscrapers are giraffes* є влучними, а не аномальними, якщо вони використовуються для розуміння: для дитини – в описі жирафа, а для племені – у поясненні специфіки хмарочоса.

В аспекті мистецької концептуалізації, Ч. Форсвілл розглядає словесно-графічні метафори в оголошеннях (та у кінофільмах), де один із двох компонентів метафори відтворено у картинному образі, а інший – словесно. Метафора зумовлюється візуально і виражається у зіткненні графічно-образної та словесної презентацій [14; 15; 16]. Один із наведених автором прикладів стосується нідерландського оголошення мотоцикла BMW 1980-х років: візуальним компонентом є мотоцикл, а заголовок можна перекласти як “*Замість побачення*” (“*Instead of dating*”), що виражає метафору Мотоцикл – подруга. Ч. Форсвілл детально доводить, що таке ототожнення є метафоричною асоціацією [14]. Отже, понятійність та тлумачення метафори виходять за межі мовного контексту до позамовних (екстралінгвістичних) параметрів.

8. Переклад. Двома основними питаннями при дослідженні метафорики у перекладознавстві є перекладність метафор та процес відтворення метафорики з однієї мови іншою [37, с. 1256]. Причому, розробка типології способів перекладу метафорики не повинна зводитися до “збереження, заміни та неметафоричного перефразування (описового перекладу) метафори” [7, с. 77].

С. Галверсон вважає, що переклад метафори передбачає структурування образу, мотивацію та лексико-семантичне тлумачення [21]. Причому, Т. Совран зауважує, що з дотриманням параметрів виразності та влучності усталені метафори ймовірно осмислюються автоматично, на відміну від контрольованих тлумачень новоутворених метафоричних асоціацій. Відповідно, мовознавець зазначає, що “реальна межа існує не між метафорою та нісенітницею, а тільки між гарними та поганими метафорами” [42, с. 27].

Однак переклад навіть усталених метафор потребує контролю за усталеними відповідниками, контекстуальними уточненнями та/або, зокрема, хибними еквівалентами метафори у вихідній та цільовій мовах: наприклад, іспанське слово *burro* (віслук) можна помилково вважати еквівалентом італійського *burro* (масло). Відповідно, сприйняття й тлумачення образу залежатиме від того, яким еквівалентом *burro* названо людину [12, с. 1837].

Для образних висловлювань, які підлягають перекладу, Р. Брок вирізняє три типи з чотирьох основних способів перекладу метафори: 1а) прямозначний, 1б) ономасіологічний (понятійний), 2) семасіологічний (семантичний) та 3) раціоналістично-аргументативний. Проте дослідник пояснює, що граматичні, просодичні та культурно-специфічні структури інформації становлять перекладацькі труднощі та свідчать про межі перекладності метафори [7].

Класифікація перекладу метафорики П. Ньюмарка, у свою чергу, вирізняє: 1) збереження образу в мові перекладу; 2) заміну образу мови джерела стандартним образом мови перекладу, який не суперечить

культури мови перекладу; 3) відтворення метафори за допомогою образного порівняння зі збереженням образу (але з можливою зміною експресії); 4) переклад метафори (або образного порівняння) за допомогою образного порівняння (часом, метафори) з тлумаченням значення (це сприяє розумінню, але може призвести до втрати експресивності висловлювання); 5) відтворення семантики метафори описово (може застосовуватися, якщо метафора нечітка, і її збереження є недоречним, хоча певні аспекти настанови висловлювання можуть втратитися); 6) пропущення метафори, якщо вона є надлишковою (необов'язковою); 7) збереження метафори із конкретизацією значення з метою підсилити образ [29, с. 87-91].

Причому, на думку П. Ньюмарка, “метафоричний образ можна змінювати за двох умов: по-перше, якщо метафора є традиційною у мові оригіналу, а у мові перекладу існує інший традиційний еквівалент; по-друге, якщо метафора є досить дивною і вжита у інформативному тексті, а її збереження у мові перекладу було б недоречним” [30, с. 171]. В ідеалі, за теорією динамічної еквівалентності Ю. Найди, текст перекладу має викликати у його реципієнтів емоційну реакцію, максимально подібну до емоційної реакції тих, хто сприймає текст оригіналу [31, с. 159].

Таким чином, тлумачення метафор, висловлених засобами однієї мови, засобами мови іншої повинно відповідати вимогам влучності, параметрам перекладності, лексико-семантичній еквівалентності, а також понятійній відповідності.

9. Викладання та навчання. Природу і функціональність метафори варто також розглянути й у контексті викладання та вивчення іноземної мови. У цьому відношенні К. Геррон визначає декілька важливих рис тлумачення метафори для навчання: 1) основою метафори є інтуїтивність, 2) метафора функціонує відтворенням того, що мається на увазі, 3) метафора виконує також активну функцію структуротворення, 4) висловлені метафори спонукають до формування переконань та контролю ставлень, 5) якщо ми не помічаємо метафоричності певної метафори, ми можемо обмежити наші міркування і просто ввести себе в оману, 6) якщо ми обмежуємо навчання тільки до вправ зі структурами і не надаємо часу на виконання пізнавальних мовних завдань, заснованих на спробах та помилках, ми забуваємо про творчу функцію мови, яка усвідомлюється під час опанування метафоричності першої мови, а також 7) метафори мають пояснювальну владність над організацією нашого мислення [22, с. 235-242].

Вищезазначені аспекти можуть залишатися неусвідомленими і неактуальними для тих, хто вивчає мову, якщо не вдаватися до практичних творчих завдань на кшталт таких: замінити всі метафори у

тексті буквальними висловами та порівняти ефективність оригіналу і тексту з буквализмами; ознайомитися з метафорами більш раннього періоду розвитку мови і порівняти їх із сучасними; укласти перелік слів на позначення одного референта – людей, знарядь тощо – і простежити, чи дійсно більшість таких лексичних одиниць є стертими метафорами [45, с. 117-118].

Відносно осмислення невідомих метафор у завданнях з індивідуального читання, Ф. Брісард, С. Фріссон та Д. Сандра зауважують, що “вислови з невлучними метафорами мають читатися повільніше, ніж із вдалими, оскільки влучність сприяє легкості розуміння неусталених метафор” [6, с. 92]. Відповідно, рекомендується, щоб учні ознайомлювалися із попереднім контекстом, достатньо розширеним для того, щоб вони “створювали робочу основу для тлумачення наступної метафори” [6, с. 101]. В якості поради для творчого письма, сповненого метафоричності, С. Шор зазначає, що “хоча творчий пошук триває протягом редагування та повторного коригування, він переважно відтворюється у першому проєкті, де той, хто пише, найбільше забуває про обмеження, і написання є найбільш інтуїтивним” [38, с. 192]. Однак прибічники стилістично нормативного мовлення, зокрема В. Странк, застерігають проти надмірного використання метафор і проти позначення одного і того ж референта абсолютно різними образними назвами, у результаті чого розуміння тексту ускладнюється [44, с. 80].

Стосовно навчання перекладу метафори, Б. Осімо звертає увагу на те, що, якщо, наприклад, той, хто пише, обирає метафору, перекладач спершу повинен реконструювати процес, який спонукав автора тексту оригіналу до такої асоціації; по-друге, подальше тлумачення має відображати психологічну мету початкового тексту. Крім того, оскільки перекладач схильний ставитися упереджено до самокритики, Б. Осімо радить перекладачеві ставитися до результату перекладу як до такого, що здійснений іншою людиною [33]. Такий спосіб опосередкованості може виявитися корисним для об’єктивної оцінки того, що є фактично доречним у перекладі. Причому, психолінгвістичні аспекти тлумачення метафори повинні враховуватися заради як процесу, так і результату використання і перекладу образних висловлювань.

Висновки. Різноманітні наукові пошуки й висновки закордонних мовознавців обумовили відповідні нижченаведені спостереження.

На тлі різноманіття класифікацій метафори, відомість, виразність та влучність обумовлюють розподіл образних висловлювань на усталені і нові концептуальні визначення. Підпорядковані досвіду атрибутивні й аналогічні асоціації представляють собою семантичну та прагматичну сфери метафоричної концептуалізації. Когнітивними механізмами опрацювання метафори вважаються осмислення, розпізнання,

тлумачення та оцінка образних висловів. У нейрокогнітивному плані, змістовно асоціативні значення потребують функціонування правої півкулі головного мозку та уточнюють соціальні й контекстуальні ототожнення.

Концептуальні репрезентації являють собою сутнісні структури, сформовані на основі стратегій впливу, та засвідчуються як у мовному, так і у позамовному контексті. Певні уточнення та узгодження семантики виникають у своєрідній взаємодії автора та сприймача, і метафора повинна бути/стати зрозумілою для реципієнта. Параметрів влучності та виразності метафори повинні дотримуватися як той, хто пропонує, так і той, хто тлумачить образне поняття.

Оскільки творення і тлумачення метафори спричиняють засновану на досвіді оцінку реальності й мистецтва, то концептуально і культурологічно сутнісні образні поняття потребують семантично і прагматично влучних тлумачень. Тому понятійність та тлумачення метафори заслуговують на увагу, практику та заохочення до застосування, що сприятиме усвідомленню, а також розвитку асоціативного мислення та вміння оперувати прагматичними категоріями. Причому, в аспекті міжмовної прагматики, практика в опрацюванні метафори розвиває знання й вміння щодо комунікативно ефективного спілкування.

Перспективи подальших розвідок ми вбачаємо у поглибленому вивченні таких аспектів метафори, як: універсальний та національно-специфічний характер метафоричності мовних одиниць у засобах масової інформації, прагматичні засоби риторики у процесі образного мовлення та у результаті перекладу метафори, а також кореляція між вербальним вираженням та візуальним представленням метафори у висвітленні та перекладі масово спрямованої інформації.

Література

1. Agerri R. Fixing unsaid meanings / R. Agerri // Trends in Cognitive Sciences. – 2002. – Vol. 6 (4). – P. 149-150.
2. Beardsley M. C. Metaphorical senses / M. C. Beardsley // Nous. – 1978. – Vol. 12 (1). – P. 3-16.
3. Black M. Metaphors we live by : book review / M. Black // The Journal of Aesthetics and Art Criticism. – 1981. – Vol. 40 (2). – P. 208-210.
4. Blank G. D. Metaphors in the lexicon / G. D. Blank // Metaphor and Symbolic Activity. – 1988. – Vol. 3 (1). – P. 21-36.
5. Bortfeld H. The continuum of metaphor processing / H. Bortfeld, M. S. McGlone // Metaphor and Symbol. – 2001. – Vol. 16 (1-2). – P. 75-86.
6. Brisard F. Processing unfamiliar metaphors in a self-paced reading task / Brisard F., Frisson S., Sandra D. // Metaphor and Symbol. – 2001. – Vol. 16 (1-2). – P. 87-108.

7. Broeck R. van den. The limits of translability exemplified by metaphor translation / R. van den Broeck // *Poetics Today*. – 1981. – Vol. 2 (4). – P. 73-87.
8. Burgess C. Neurocognitive mechanisms underlying metaphor comprehension and other figurative language / C. Burgess, C. Chiarello // *Metaphor and Symbolic Activity*. – 1996. – Vol. 11 (1). – P. 67-84.
9. Carruthers P. The cognitive functions of language / P. Carruthers // *Behavioral and brain sciences*. – 2002. – Vol. 25. – P. 657-726.
10. Charteris-Black J. A comparative study of metaphor in Spanish and English financial reporting. / J. Charteris-Black, T. Ennis // *English for Specific Purposes*. – 2001. – Vol. 20. – P. 249-266.
11. Connor U. New directions in contrastive rhetoric / U. Connor // *TESOL Quarterly*. – 2002. – Vol. 36 (4). – P. 493-510.
12. Domínguez P. J. C. False friends: their origin and semantics in some selected languages / P. J. C. Domínguez, B. Nerlich // *Journal of Pragmatics*. – 2002. – Vol. 34. – P. 1833-1849.
13. Emanatian M. Metaphor and the expression of emotion: the value of cross-cultural perspectives / M. Emanatian // *Metaphor and Symbolic Activity*. – 1995. – Vol. 10 (3). – P. 163-182.
14. Forceville Ch. (A)symmetry in metaphor: the importance of extended context / Ch. Forceville // *Poetics Today*. – 1995. – Vol. 16 (4). – P. 677-708.
15. Forceville Ch. Pictorial metaphor in advertising / Charles Forceville. – London ; New York : Routledge, 1996. – 233 p.
16. Forceville Ch. The identification of target and source in pictorial metaphors / Ch. Forceville // *Journal of Pragmatics*. – 2000. – Vol. 34. – P. 1-14.
17. Gentner D. Evidence for relational selectivity in the interpretation of analogy and metaphor / D. Gentner, C. Clement // Bower G. (ed.) *The psychology of learning and motivation*. – San Diego, CA : Academic, 1988. – P. 307-358.
18. Gibbs R. W. Jr. When is Metaphor? The idea of understanding in theories of metaphor / R. W. Jr. Gibbs // *Poetics Today*. – 1992. – Vol. 13 (4). – P. 575-606.
19. Giora R. Literal vs. figurative language: different or equal? / R. Giora // *Journal of Pragmatics*. – 2002. – Vol. 34. – P. 487-506.
20. Glucksberg S. The psycholinguistics of metaphor / S. Glucksberg // *Trends in Cognitive Sciences*. – 2003. – Vol. 7 (2). – P. 92-96.
21. Halverson S. Image schemas, metaphoric processes, and the “translate” concept / S. Halverson // *Metaphor and Symbol*. – 1999. – Vol. 14 (3). – P. 199-219.
22. Herron C. Foreign-language learning as metaphor / C. Herron // *The Modern Language Journal*. – 1992. – Vol. 66 (3). – P. 235-242.

23. Honeck R. P. Proverbs: the extended conceptual base and great chain metaphor theories / R. P. Honeck, J. G. Temple // *Metaphor and Symbolic Activity*. – 1994. – Vol. 9 (2). – P. 85-112.

24. Honeck R. P. The symmetry control in tests of the standard pragmatic model: the case of proverb comprehension / Honeck R. P., Welge J., Temple J. G. // *Metaphor and Symbol*. – 1998. – Vol. 13 (4). – P. 257-273.

25. Lakoff J. A figure of thought / J. Lakoff // *Metaphor and Symbolic Activity*. – 1986. – Vol. 1 (3). – P. 215-225.

26. Lakoff J. *Metaphors We Live By* / J. Lakoff, M. Johnson. – Chicago ; London : Univ. of Chicago Press, 1980. – 242 p.

27. Lakoff J. The meanings of literal / J. Lakoff // *Metaphor and Symbolic Activity*. – 1986. – Vol. 1 (4). – P. 291-296.

28. Miller D. F. *The Reason of Metaphor: A Study in Politics* / Donald F. Miller. – New Delhi ; Newbury Park ; London : Sage Publications, 1992. – 268 p.

29. Newmark P. *About Translation* / Peter Newmark. – Clevedon (England) : Philadelphia Multilingual Matters, 1991. – 184 p.

30. Newmark P. *Approaches to Translation* / Peter Newmark. – Oxford : Pergamon Press, 1981. – 200 p.

31. Nida E. A. *The Theory and Practice of Translation* / E. A. Nida, C. R. Taber. – Leiden : E. J. Brill, 1969. – 197 p.

32. Nilsen D. L. F. The nature of ground in farfetched metaphors / D. L. F. Nilsen // *Metaphor and Symbolic Activity*. – 1986. – Vol. 1 (2). – P. 127-138.

33. Osimo B. On psychological aspects of translation / B. Osimo // *Sign Systems Studies*. – 2002. – Vol. 30 (2). – P. 607-627.

34. Peleg O. Saliency and context effects: two are better than one / Peleg O., Giora R., Fein O. // *Metaphor and Symbol*. – 2001. – Vol. 16 (3-4). – P. 173-192.

35. Ritchie D. “Argument is war” – or is it a game of chess? Multiple meanings in the analysis of implicit metaphors / D. Ritchie // *Metaphor and Symbol*. – 2003. – Vol. 18 (2). – P. 125-146.

36. Russell S. W. Information and experience in metaphor: a perspective from computer analysis / S. W. Russell // *Metaphor and Symbolic Activity*. – 1986. – Vol. 1 (4). – P. 227-270.

37. Schäffner Ch. Metaphor and translation: some implications of a cognitive approach / Ch. Schäffner // *Journal of Pragmatics*. – 2004. – Vol. 36. – P. 1253-1269.

38. Schor S. Composition strategy as translation / S. Schor // *College English*. – 1986. – Vol. 48 (2). – P. 187-194.

39. Searle J. *Metaphor* / J. Searle // Ortony A. (ed.) *Metaphor and thought*. – Cambridge University Press, 1979. – P. 92-123.

40. Shen Y. Schemata, categories, and metaphor comprehension / Y. Shen // *Poetics Today*. – 1991. – Vol. 12 (1). – P. 111-124.
41. Shen Y. Metaphors and categories / Y. Shen // *Poetics Today*. – 1992. – Vol. 13 (4). – P. 771-794.
42. Sovran T. Metaphor as reconciliation: the logical-semantic basis of metaphorical juxtaposition / T. Sovran // *Poetics Today*. – 1993. – Vol. 14 (1). – P. 25-48.
43. Stern J. J. *Metaphor in Context* / Josef J. Stern. – Cambridge, MA : The MIT Press ; London : A Brandford Book, 2000. – 240 p.
44. Strunk W. *The elements of style* / William Strunk ; revisions, an introduction, and a chapter on writing by E. B. White. – 4th ed. – Ithaca, N. Y. : W. P. Humphrey, 1918 ; N. Y. : Bartleby.com, 1999. – 105 p.
45. Wray A. *Projects in Linguistics: A Practical Guide to Researching Language* / Wray A., Trott K., Bloomer A. – London : Hodder Arnold, 1998. – 303 p.

Анотація

Ясинецька О. Різні параметри концептуалізації і тлумачення метафор у західному мовознавстві

Актуальність дослідження, висвітленого у статті, полягає у тому, що комплексний огляд різнопланових закордонних праць із проблем метафорики може слугувати основою для подальших наукових розробок щодо механізмів метафоротворення та умов функціонування як усталених, так і нових метафор. Об'єкт уваги становлять семантичні, прагматичні, когнітивні, нейрокогнітивні, психолінгвістичні, соціолінгвістичні, контекстуальні, риторичні, перекладацькі та освітні аспекти наукових і науково-методичних англомовних закордонних публікацій із питань метафорики. Предмет дослідження – специфіка різнопланових закордонних досліджень метафори.

Ключові слова: метафора, семантика, прагматика, когнітивність, нейрокогнітивність, психолінгвістика, соціолінгвістика, контекст, риторика, переклад, навчання мови і перекладу.

Аннотация

Ясинецкая Е. Различные параметры концептуализации и интерпретации метафор в западном языкознании

Актуальность исследования, освещённого в статье, заключается в том, что комплексный обзор разноплановых иностранных публикаций по проблемам метафорики может служить основой для дальнейших научных разработок относительно механизмов метафорообразования и условий функционирования как устоявшихся, так и новых метафор. Объект внимания составляют семантические, прагматические, когнитивные, нейрокогнитивные, психолингвистические, социолингвистические, контекстуальные, риторические, переводческие и образовательные аспекты научных и научно-методических англоязычных зарубежных публикаций по вопросам метафорики. Предмет исследования – специфика разноплановых зарубежных исследований метафоры.

Ключевые слова: метафора, семантика, прагматика, когнитивность, нейрокогнитивность, психолингвистика, социолингвистика, контекст, риторика, перевод, обучение языку и переводу.

Summary

Yasynetska O. Various parameters of metaphor conceptualization and interpretation in western linguistics

The relevance of the research described in the article is that a comprehensive review of diverse foreign works on problems of metaphor can serve as a basis for further scientific research on the mechanisms of metaphor formation and the use of both trite and new metaphors. the study is focused on semantic, pragmatic, cognitive, neurocognitive, psycholinguistic, sociolinguistic, contextual, rhetorical, translation and educational aspects of scientific and methodological publications on metaphor in foreign linguistics. the subject of studying is the specifics of the diverse foreign research on metaphor.

Keywords: metaphor, semantics, pragmatics, cognition, neurocognition, psycholinguistics, sociolinguistics, context, rhetoric, translation, teaching language and translation.